

АНАЛІЗ СТАНУ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ

Вступ. Відповідно до Бюджетного кодексу України, державний борг – це загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення [1]. Державні кредити беруться для покриття дефіциту державного бюджету, та поступово віддаються країною через певний час, коли економіка є стабільною.

Постановка проблеми. Державний борг є основною темою багатьох дискусій, а його зростання є найбільшою проблемою цього десятиліття через його постійне збільшення.

Метою цієї роботи є аналіз стану державного боргу України, визначення основних причин збільшення грошових позик та знаходження необхідних шляхів його оптимізації.

Результати дослідження. Державний борг поділяється на зовнішній державний борг – заборгованість держави іншим країнам, міжнародним економічним організаціям та іншим особам. Державний зовнішній борг є частиною зовнішнього валового боргу країни, а внутрішній державний борг – заборгованість держави власникам державних цінних паперів та іншим кредиторам [2].

Вивчаючи економічний стан України, ми переглядали інформацію з 2009 року до 2021 року та побачивши періоди займів – збільшення боргу та поступове падіння, почали розбиратися в причинах займів.

Отож, 2009 рік є періодом відбудови після всесвітньої кризи 2008 року, яка негативно вплинула на становище країни: зменшився рівень виробництва, що стало причиною того, що багато підприємців виїхали з країни для пошуку кращого місця роботи. У свою чергу вплив підприємців призвів до падіння попиту українських товарів. Крім того, країна опинилася зі значними внутрішнім та зовнішнім державним боргом у 2008 році.

Наступним етапом великого збільшення боргу країни став 2014 рік, коли борг збільшився майже в 2 рази. Основною причиною стала зміна стратегії НБУ: вони перейшли з фіксованого валютного курсу до режиму плаваючого валютного курсу. Внаслідок цього Україна витратила значну частину капіталу на підтримку стабільного обміну курсу національної валюти відносно долара, що спричинило девальвацію гривні.

У наступні роки країна сповільнила зростання заборгованості через реструктуризації заборгованостей перед зовнішніми кредиторами. До того ж, відбулися спроби зменшення зовнішнього фінансування, однак, через невдалу стратегію використання отриманих коштів та нераціональне спрямування капіталу на розвиток вітчизняної економіки, подібна спроба не виправдала очікувань.

У 2019 році ми споглядаємо на зменшення заборгованості в таблиці, однак вони являються лише номінальними, а не реальними. Посприяла цьому ревальвація національної валюти у IV кварталі 2019 р. завдяки високому рівню попиту на ОВДП із боку нерезидентів та вдалому врожаю зернових.

Уже з 2020 року значення боргу досягло свого історичного максимуму в основному через розповсюдження інфекції через коронакризу. Небезпечний стан в країні та відсутність стабільності спричинили девальвації гривні та падіння необхідної кількості виробництва.

З таблиці видно, що ситуація 2008-2009 рр. подібна до тої, яка була в 2020 році. Їх спільність полягає в тому що, у ранні роки був дефіцит джерел фінансування країни та обмеженість у можливостях й ресурсах. У наші роки картина повторюється, оскільки під час пандемії скорочується офісна/персональна робоча сила та заміняється на дистанційний режим. Тим не менше, в умовах технічного буму постраждала кількість людей, спеціальність яких включала в себе постійну присутність в офісах через переведення людей в онлайн формат.

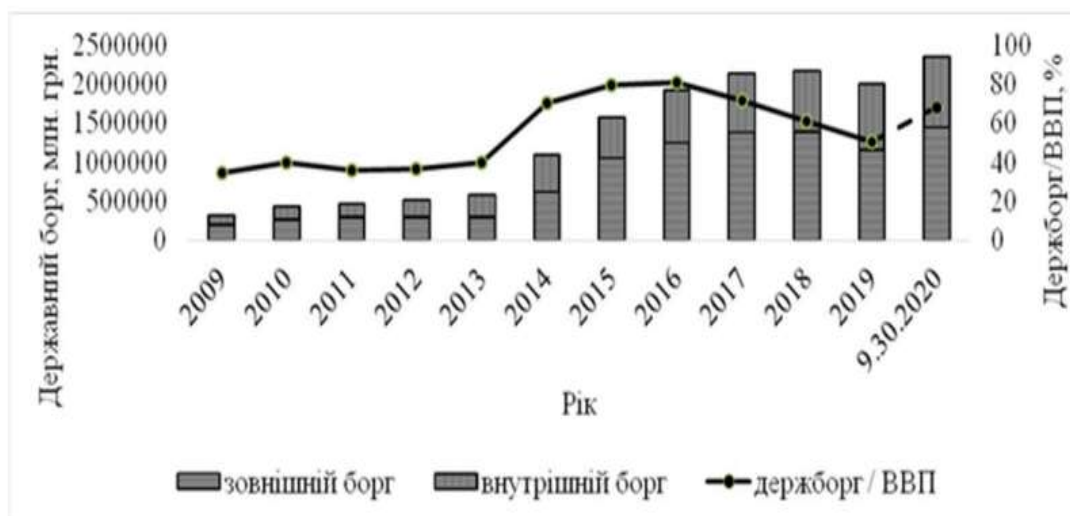

Рис. 1. Динаміка Державного боргу
Джерело: [3]

В Україні спостерігається систематичне переважання зовнішньої заборгованості, частка якої найменша була 51,4% в 2013 році, а максимальна 66,8% у 2009 році. Незважаючи на погану ситуацію в країні, ми можемо

спостерігати тенденцію зменшення державного боргу, оскільки для зменшення боргової частки отримані кошти, такі як грошові вклади під час виборів президента, використовуються на поточне споживання чи погашення раніше взятих боргів.

Далі при зміні політичної влади в країні відбувається фінансовий перерозподіл ресурсів, що призводить до підвищення рівня відсоткових ставок та підвищення цін на кредити, що призвели до зменшення виробництва, через що було важко починати реалізовувати стартапи. Тим не менше, при погашенні боргу, вся кредитна ситуація зосереджується на внутрішньому ринку, що призводить до диверсифікації державного боргу, тобто, збільшення частки внутрішнього боргу.

Таблиця 1. Динаміка державного боргу України

Дата	Загальний борг	Приріст, %	Зовнішній борг	Внутрішній борг
31.12.2020	2 551 935,6	+27,7	1 518 934,8	1 033 000,8
31.12.2021	2 671 827,6	+4,7	1 560 230,0	1 111 597,6

Зовнішній борг на 31 грудня 2020 року є нижчим за 2021 рік на 41 295,2 млн. грн., а внутрішній є меншим на 78 596,8 млн. грн. Загальний борг збільшився у 2021 році на 119 892 млн. грн.

Таблиця 2. Витрати на обслуговування державного боргу України

	2020	2021		2020	2021
Державний внутрішній борг	231,46	418,80	Державний зовнішній борг	169,24	166,33
Обслуговування	81,89	86,37	Обслуговування	49,74	55,21
Погашення	149,57	332,43	Погашення	119,50	111,12

Як видно з таблиці, на обслуговування державного внутрішнього боргу в 2021 році було витрачено на 4,48 млрд. грн. більше, ніж в 2020 році, а на обслуговування державного зовнішнього боргу - більше на 5,47 млрд. грн. На погашення державного внутрішнього боргу було витрачено у 2021 році більше на 182, 86 млрд. грн., ніж у 2020 році. Тим не менше, державний зовнішній борг був погашений на меншу кількість в 2021 році, ніж у 2020 році, а різниця склала 8,38 млрд. грн.

Основний період погашення державного боргу припадає на 2017-2021 роки шляхом репрофайлінгу – вилучення з обігу внутрішньодержавної позики, та заміна на ОВДП, які планують погасити в 2025-2047 роках із періодичністю в 1 рік. Для погашення внутрішнього державного боргу використовуватимуть рефінансування, тобто погашення старих облігаційних внутрішніх позик за рахунок коштів, отриманих від розміщення нових. Сума позики, отриманої в 2017-2019 роках для стабілізації зовнішнього боргу є незначною, а пік виплат реалізується в 2024 році.

Висновки. Таким чином, загалом можна зазначити, що капітал України був виснажений кризою 2008-2009 рр. та коронакризою, оскільки не було можливості зменшити державний борг через переспрямування капіталу на: стабілізацію національної валюти, створення нових робочих місць, соціальні виплати, медичний сектор, транспортний сектор, підприємницький сектор.

Додатково, капітал був нераціонально використаний на такі речі, як: підвищення пенсій та мінімальної заробітної плати, оскільки це не призведе до додаткового збільшення частки грошей в державі; «Велике будівництво», бо в цьому не було необхідності, оскільки це не дозволяє виробляти нові товари чи послуги й зменшувати державний борг; та відновлення збиткових державних підприємств, оскільки їх технології застарілі, обладнання виснажено й з нього не можна більше зробити нічого необхідного державі.

Важливими кроками у напрямку оптимізації державного боргу є вкладення коштів у військовий та медичний сектори, оскільки в умовах нестабільної політичної ситуації в країні це є більш актуальним й потрібним, якщо ситуація погіршиться. Також зниження податків для підприємців дозволить їм створювати більше робочих місць та вкладати прибуток у вдосконалення виробництва, що в свою чергу призведе до покращення економічної ситуації в країні та зменшення державного боргу.

Використані джерела:

1. Державний борг та гарантований державою борг. URL: https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovaniy-derzhavju-borg_osn_inf
2. Динаміка державного боргу. URL: <https://index.minfin.com.ua/finance/debtgov/>
3. Аналіз державного боргу України: сучасний стан та напрями оптимізації. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/33_2_2020ua/19.pdf
4. Лук'яненко, І., Віт, Д. (2017). Системний аналіз формування державної політики в умовах макроекономічної дестабілізації.
5. Лук'яненко, І., Віт, Д., Оліскевич, М. (2020). Фінансова політика в умовах тінізації та дисбалансів на ринку праці: методологія та інструментарій.